

SUVREMENA VIZUALNA UMJETNOST UNUTAR KNJIŽNICA: SLUČAJ GALERIJE VN

CONTEMPORARY VISUAL ARTS IN LIBRARIES: A CASE OF THE VN GALLERY

Svjetlana Ciglar

Knjižnice grada Zagreba. Knjižnica Vladimira Nazora
svjetlana.ciglar@kgz.hr

Olga Majcen Linn

Knjižnice grada Zagreba. Čitaonica i Galerija VN
olga.majcen@kgz.hr

Sunčica Ostoić

Knjižnice grada Zagreba. Knjižnica Podsused
suncica.ostojic@kgz.hr

UDK / UDC: 027.022(497.521.2):7.03“1972/2022“

Pregledni rad / Review paper

<https://doi.org/10.30754/vbh.66.3.1082>

Primljeno / Received: 20. 7. 2023.

Prihvaćeno / Accepted: 11. 10. 2023.

Sažetak

Cilj. Cilj je rada ukazati na značajno mjesto Galerije VN, Knjižnice grada Zagreba kako unutar narodnih knjižnica i njihovih progresivnih usmjerenja tako i unutar doprinosu razvoju suvremene vizualne umjetnosti u Hrvatskoj u proteklih pedeset godina.

Pristup/metodologija. Provedeno je istraživanje i analiza pisanih dokumenata i primarnih publikacija o Galeriji VN kako bi se pružio povijesni uvid u njezin nastanak i izgradnju te obim izlagačke djelatnosti na području suvremene umjetnosti od 1972. do 2022. godine. Metodom prebrojavanja dobiven je kvantitativni uvid u razne aspekte izlaganja.

Rezultati. Rezultati istraživanja ukazuju da kvalitetu izložbenog programa osiguravaju stručni voditelji/ice i članovi/ce Stručnog savjeta Galerije, dok kvalitetu interpreta-

cije umjetničkih djela i projekata uspostavljaju kompetentni autori/ce predgovora izlozbi. Kvalitativna analiza ukazuje da je Galerija VN izrazito vitalni izlagački prostor koji potiče domaću umjetničku produkciju. Programom Galerije VN narodne su knjižnice u polustoljetnom razdoblju omogućile besplatan, kontinuiran i bogat uvid u suvremenu umjetnost mlade generacije najširoj publici.

Ograničenja. Korišteni podaci nastali su na temelju opsežne arhive pisanih i objavljenih dokumenata, no ne uključuju izložbe o kojima ne postoji pisani trag.

Društveni značaj. Slučaj Galerije VN pokazuje da knjižnice mogu imati izuzetnu važnost za demokratizaciju suvremene umjetnosti i kulture, čineći je dostupnom širokom krugu svojih korisnika, i to upravo u kontekstu dugotrajnog kontinuiranog profesionalnog djelovanja na tom polju. Multifunkcionalnost, odnosno hibridnost prostora doprinosi kako razvijanju društvene osjetljivosti kroz suvremenu umjetnost tako i širenju publike izlaganjem ne nužno zainteresiranih građana umjetnosti.

Originalnost/vrijednost. Posrijedi je rad u kojem se prvi put detaljno kvantitativno analiziraju pojedini aspekti izlagačke aktivnosti u Galeriji VN. Njegova originalnost je i u pristupu istraživanju veza između knjižnica i suvremene vizualne umjetnosti, a posebno u kontekstualiziranju uspješne i etablirane izlagačke prakse Galerije VN unutar narodnih knjižnica i njezina doprinosa suvremenoj umjetnosti u Hrvatskoj.

Ključne riječi: čitaonica; Galerija VN; narodna knjižnica; suvremena umjetnost

Abstract

Aim. The aim of the paper is to highlight the significant role of the VN Gallery, a part of the Zagreb City Libraries, both within progressive orientations of public libraries, as well as through the contribution to the contemporary visual arts in Croatia in the last fifty years.

Approach/Methodology. The research methodology involved analyzing written documents and primary publications about the VN Gallery to provide a historical overview of its establishment and development, as well as its exhibition activities in contemporary art from 1972 to 2022. The quantitative method was used to provide insight into various aspects of the exhibitions.

Results. The research results indicate that the quality of the exhibition program is ensured by the professional coordinators and members of the VN Gallery Advisory Board, while competent authors of the exhibitions' forewords establish the quality of interpretation of the artworks and projects. The qualitative analysis shows that the VN Gallery is an extremely vital exhibition space that promotes Croatian artistic production. Through the program of the VN Gallery, a public library has provided a free, continuous, and rich insight into contemporary art for the wider audience over the period of half a century.

Limitations. The data used for the research is based on an extensive archive of the written and published documents, but has not included the exhibitions that do not have a written record.

Social significance. The social significance of the VN Gallery case shows that public libraries can have an exceptional importance for the democratization of contemporary art and culture by making it accessible to a wide range of users, especially in the context of long-term continuous professional activity in this field. The multifunctionality, or hybridity, of the space contributes to the development of social sensitivity through contemporary art, as well as to the expansion of the audience, by exhibiting art to citizens who may not necessarily be interested in it.

Originality/Value. This is the first paper to thoroughly quantitatively analyze certain aspects of the exhibition activities at the VN Gallery. Its originality is also in the approach to researching the relationship between libraries and contemporary visual arts, especially in contextualizing the successful and established exhibition practices of the VN Gallery within public libraries and its contribution to the development of contemporary art in Croatia.

Keywords: contemporary art; public library; reading room; VN Gallery

1. Uvod

Mjesto prikazivanja suvremene vizualne umjetnosti širokoj javnosti tradicionalno su muzejsko-galerijske institucije, javni prostori i drugi prostori poput industrijske baštine koji se mogu prenamijeniti za privremeno izlaganje. Unutar javnih ustanova kao mjesta profesionalnog izlaganja suvremene umjetnosti knjižnice, a poglavito narodne knjižnice, nisu uobičajeno mjesto njezinog predstavljanja. Razlog tome je to što izlaganje umjetnosti pa tako i suvremenih umjetničkih praksi zahtijeva izlagačke resurse, infrastrukturu, procedure i standarde koji uključuju educiranog kustosa/icu, primjereno opremljen prostor, transport, tehničare za postav i održavanje izložbe itd. Suvremene umjetničke prakse u operativnom značenju označavaju umjetnost koja se odvija u današnjem vremenu, a uključuju klasične medije poput slikarstva, kiparstva i grafike kao i niz drugih vrsta umjetničkog djelovanja kao konceptualnu umjetnost koja se odmiče od upotrebe standardnih umjetničkih objekata prema djelima koja se temelje na zamisli, a ne njezinoj materijalnoj reprezentaciji,¹ zatim prakse koje koriste tehnologiju i znanost, pa se

¹ „Koncepti su umjetnički radovi konceptualne umjetnosti koji izlažu i priopćuju logičku, lingvističku i semiotičku strukturu analize prirode umjetnosti i umjetničkog djela (...) Konceptom kao umjetničkim radom mijenja se status umjetničkog djela – ono više nije objekt ili prostor nego teorijski i jezički izraz, konstrukcija ili model umjetničkog djela, rada u umjetnosti, svijetu umjetnosti i kulture. Koncepti se realiziraju kao knjige, tekstovi, dijagrami, strukture dijagrama, fotografije.“ (Šuvaković, 2005: 308)

govori o novomedijskoj umjetnosti² te one koje se odnose na umjetničke performanse i akcije.³ Shodno tome javljaju se umjetnički objekti, instalacije i ambijenti, procesualni i vremenski određeni umjetnički događaji.

Tri od dvanaest zadaća narodnih knjižnica po IFLA-inom i UNESCO-ovu *Manifestu za narodne knjižnice*, za ovaj su rad osobito važne: „promicanje svijesti o kulturnom nasljeđu, uvažavanju umjetnosti, znanstvenih postignuća i inovacija, osiguranje pristupa kulturnim izvedbama svih izvođačkih umjetnosti i podupiranje osobnog obrazovanja za koje se odlučuje pojedinac“ (Koontz i Gubbin, 2011: 106).

Godine 2009. IFLA-ina Sekcija za narodne knjižnice u nadopunjenoj verziji dodaje deset novih preporuka za narodne knjižnice od kojih posljednja navodi da su narodne knjižnice „kulturna skladišta – ‚živa‘ okolina uz onu ‚zabilježenu‘ – kombinacija arhiva, muzeja, knjižnice i kulture: ‚kombinirana knjižnica““ (ibid.: 118). Prva verzija manifesta uključuje uvažavanje i promicanje umjetnosti, što se odnosi i na suvremenu umjetnost, no druga naglašava da je knjižnica „živa okolina“, što interpretiramo u značenju knjižnice kao dinamičnog mjesta koje okuplja i promiče znanstveno, tehničko, kulturno ili umjetničko mišljenje i znanje, i to ono koje se trenutno formira, pa se odnosi na njegovu recentnu, suvremenu živonastajuću formu od kojih je jedna nedvojbeno suvremena umjetnost. Slijedom toga knjižnica nije samo kulturno skladište nego ona može biti i prostor za prezentaciju „smjelih ideja“ suvremene umjetničke produkcije (Majcen Linn, 2022: 7). Helsinška središnja knjižnica Oodi jedan je od europskih najprogresivnijih primjera uspostavljanja koncepta suvremene knjižnice kao žive okoline koja u atraktivan arhitektonski prostor integrira djela suvremenih umjetnika kao što su Ai Weiwei Emma Helle, Jouko Korkeasaari, Janne Martola, Vesa-Pekka Rannikko itd. Uz to knjižnica ima polifunkcionalni prostor Kino Regina gdje se između ostalih kulturnih događanja izlažu djela suvremene vizualne umjetnosti s obzirom na to da, kako kazuju na svojim mrežnim stranicama, „umjetnost nije samo dekoracija jer umjetnička djela također mogu zavrtjeti zupčanike u vašoj glavi. Značenja umjetnosti žive u dijalogu s okolinom i publikom“ (Oodi, 2023).⁴

² Novomedijska umjetnost podrazumijeva korištenje novih medija u rasponu od digitalnih tehnologija (virtualna stvarnost, internet, kompjuterska grafika, robotika itd.) do biotehnologija, zbog čega se kategorizira kao digitalna umjetnost, interaktivna umjetnost, robotička umjetnost, internetska umjetnost, biomedijska umjetnosti i dr.

³ Više o performansu kao umjetničkoj formi vidi u: Šuvaković, M. (2005: 451–453).

⁴ Druge veće knjižnice poput onih u Europi, SAD-u, Singapuru i Australiji također imaju namjenske galerijske prostore u koje uključuju izlaganje suvremene umjetnosti: Kansalliskirjasto (Nacionalna knjižnica Finske), Helsinki; Kungliga Biblioteket (Nacionalna knjižnica Švedske), Stockholm; Koninklijke Bibliotheek van België (Kraljevska knjižnica Belgije), Bruxelles; Bibliothèque nationale de France (Nacionalna knjižnica Francuske), Pariz; The Library of Congress (Kongresna knjižnica), Washington; Seattle Central Library (Središnja knjižnica u Seattlu); Singapore National Library (Nacionalna knjižnica Singapura); Library of New South Wales (Knjiž-

Knjižnice grada Zagreba najveća su mreža narodnih knjižnica u Hrvatskoj koja objedinjuje dvadeset sedam ogranaka i četrdeset dvije lokacije s izraženo razvijenom izlagačkom djelatnošću koja se uglavnom odvija u improviziranim prostorima poput izloga knjižnica, na mobilnim pregradama i slobodnim zidovima unutar knjižnica itd.⁵ Ta je praksa vezana za predstavljanje raznovrsnih sadržaja od knjiga, dječjih radova, izložba amatera i sl. M. Tica (2017: 18) ukazuje na potrebu da se ojača svijest o važnosti izložbenog djelovanja u knjižnicama posebice narodnim koje su relevantno kulturno-informacijsko središte otvoreno javnosti. *Strateški plan Knjižnica grada Zagreba 2021. – 2025.* čini upravo to naglašavajući posebnu važnost galerija i umjetnosti u narodnim knjižnicama, te navodi:

„Knjižnice grada kao razvijena i razgranata mreža u gradu kvalitetna su infrastruktura za daljnju nadogradnju kulturnog i umjetničkog života zajednice, osobito radom svojih galerija.“ (KGZ Strateški plan: 33).

Uz to, upućuje se na to da je jedno od polazišta za daljnji razvoj KGZ mreže kreativno-edukativno poticanje umjetnosti galerijskom djelatnošću (ibid.: 13). U *Strateškom planu* unutar mreže zagrebačkih narodnih knjižnica spominju se tri primjera izlagačkih prostora, odnosno galerija – Čitaonica i Galerija VN, Galerija Prozori i Galerija Oblok (ibid.: 8). Galerija Oblok usmjerena je prema izlaganju akademskih umjetnika koji rade u tradicionalnim medijima slikarstva, kiparstva i fotografije te umjetnika amatera. Programi drugih dvaju navedenih prostora posebice su namijenjeni profesionalnom izlaganju suvremenih vizualnih umjetničkih tendencija. Galeriju Prozori u Knjižnici Silvija Strahimira Kranjčevića, kako se navodi na njihovom mrežnom mjestu, čini trideset metara izloga s mogućnošću da se po potrebi proširi na unutrašnjost knjižnice ili javni prostor ispred nje. Osnovana je 1978. godine kada je koncepcija izlaganja bila usmjerena na ilustracije i grafiku, a od 2005. godine na *site specific*, konceptualne i participativne umjetničke prakse umjetnika iz hrvatske i regije (Bekić i Dolanjski, 2018). Unutar KGZ-a djeluje i Galerija Kupola, koja je kao i Čitaonica i Galerija VN, fizički zaseban izlagački prostor.

Smještena u Ilici 163a Čitaonica i Galerija VN najveći je izložbeni prostor u KGZ-u s više od pedeset godina kontinuirane orijentacije prezentiranja suvremene vizualne umjetnosti dostupne javnosti, što je i najdulje od bilo koje specijalizirane galerije unutar narodnih knjižnica u Zagrebu, dok uz to istodobno ima i namjenu čitaonice.

Cilj ovog rada jest ukazati na vrlo značajnu specifičnu povijesnu i suvremenu poziciju Galerije VN unutar mreže narodnih knjižnica u Zagrebu, kao i njezin doprinos razvoju suvremene vizualne umjetničke scene u Hrvatskoj. Da bi se to

nica Novog Južnog Walesa), Sydney; State Library Victoria (Državna knjižnica Victoria), Melbourne; National Library of Australia (Nacionalna knjižnica Australije), Canberra itd.

⁵ O izložbenim prostorima u mreži KGZ-a više informacija dostupno je u odjeljku Literatura, pod Mrežni izvori.

utvrdilo, provedeno je istraživanje i analiza pisanih dokumenata i primarnih publikacija o Galeriji VN na temelju kojih je priređen povijesni uvid u njezin nastanak i izgradnju, dok je pregledom njezine arhive provedena kvantitativna analiza izlagačke djelatnosti od 1972. do 2022. godine te utvrđene važne činjenice o voditeljima/cama, Stručnom savjetu, autorima/cama predgovora kataloga izložbi. Primjenom metode prebrojavanja dobiveni su kvantitativni podaci koji pružaju uvid u raznolike aspekte izlagača i izložbi.

2. Čitaonica i Galerija VN – povijest nastanka prostora

Čitaonica i Galerija VN u sastavu je Knjižnica grada Zagreba kao jedan od devet ogranaka područne Knjižnice Vladimira Nazora. Posrijedi je neobičan fenomen na kulturnoj mapi Zagreba. Posebnost tog galerijskog prostora jest što je dio mreže knjižnica i što se kao takav neprestano transformira. Prostor je to u kojem supostoje knjižnični programi, čitanje dnevnog tiska, periodičkih publikacija i priručne literature s područja likovnih umjetnosti i respektabilan, prepoznatljiv galerijski program okrenut suvremenoj umjetnosti. Galerija VN značajan je zagrebački izlagački prostor s pažljivo i stručno biranim programom, priznatim u stručnim umjetničkim krugovima, no i prostor edukacije i tzv. „treći prostor“ svoga kvarta, mjesto društvenog života zajednice.

Na mrežnom mjestu knjižnice navode se sljedeći podaci o prostoru i djelatnosti Galerije VN:

- polivalentnog je karaktera, otvorenog tipa, sa 16 sjedećih mjesta, a prema potrebi i sa 100 sjedala za posjetitelje priredbi
- prvenstveno namijenjena učenicima i studentima umjetničkih škola, fakulteta i akademija, posjeduje zaštićeni fond ispitne literature s područja likovnih umjetnosti, dizajna i arhitekture, periodičke publikacije iz područja kulture, vizualnih umjetnosti, književnosti, znanosti i aktivizma na stranim jezicima te novine i časopise na hrvatskom i stranim jezicima
- likovne izložbe, projekti i performansi iz godišnjeg programa rada Galerije VN predstavljaju mladu i najmlađu generaciju likovnih stvaralaca netom stasalih na Akademiji, stimulirajući tako njihove prve relevantne pokušaje
- održavaju se povremene tematske izložbe knjiga i knjižnične građe, tribine, predavanja, književni susreti, koncerti za djecu i odrasle
- Galerija ima 434 likovnih djela u svom fundusu.

Godine 2021. Galerija VN obilježila je pedesetu obljetnicu postojanja i kontinuiranog rada. Za razumijevanje specifičnosti galerijskog rada u knjižničarskom okrilju nužno je prostorno i vremenski kontekstualizirati nastanak knjižnice i po-

tom čitaonice i galerije. Osnutak Galerije VN neraskidivo je vezan za područje na kojem djeluje, zagrebačku četvrt Črnomerec i za knjižničarstvo u tom gradskom predjelu. Knjižnica je ondje osnovana nakon Drugog svjetskog rata 1948. godine, a galerija izrasta iz nje i osniva se početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Sedamdeset pet godina Knjižnice Vladimira Nazora i pedeset godina Galerije VN tijesno je povezano s društvenim, urbanističkim i kulturološkim zbivanjima na Črnomercu kao što je, naprimjer, izgradnja prvog zagrebačkog željezničkog kolodvora, danas Zapadnog kolodvora 1862. godine na zapadnom rubu Donjeg grada, što je odredilo Črnomerec kao prvu industrijsku zonu grada Zagreba te izgradnja vojarni krajem devetnaestog stoljeća kao drugog važnog čimbenika u konfiguriranju Črnomerca. Kulturnih ustanova na tom području u to vrijeme, međutim, nije bilo. Prva kulturna ustanova u tom dijelu grada upravo je narodna knjižnica. Osnovana je nakon Drugog svjetskog rata, 1948. godine kao knjižnica VI. rajona.⁶ Prva adresa bila joj je u Slovenskoj ulici. Knjižnica počinje raditi s fondom od 2500 knjiga i 251 članom. Specifično je to vrijeme povijesti. Poslijeratno se društvo preobražavalo u socijalističko. Važno je mjesto u tom, uz očuvanje političke snage i ekonomske stabilnosti, imala upravo kontrolirana kulturna politika (Kolanović, 2012: 167). Buržoaski model elitne kulture zamjenjivao se novim proleterskim modelom, a konzument kulture trebale su biti najšire mase stanovništva. Zagreb je privlačio stanovnike drugih gradova i sela. Po popisu iz 1948. godine u gradu je obitavalo oko tristo petnaest tisuća stanovnika. Godine 1961. taj broj raste na četiristo trideset tisuća (Goldstein i Hutinec, 2012: 122). Grad je ubrzano mijenjao svoju fizičku i društvenu fizionomiju. Današnje Knjižnice grada Zagreba svoj oblik počele su dobivati upravo u tom razdoblju (Glavan i Sršen, 2010: 184–185). U toj klimi rasta i društvenog napretka prve i rijetke kulturne ustanove po gradskim perifernim dijelovima kakav je bio Črnomerec bile su narodne knjižnice (Ciglar, 2022). To nije neobično jer su narodne knjižnice po definiciji koju nalazimo u *online* izdanju Hrvatske enciklopedije LZMK javne ustanove „kojih su zbirke i usluge namijenjene svim kategorijama stanovništva“, a prema UNESCO-ovom *Manifestu za narodne knjižnice* iz 1994. godine one su vitalna snaga u obrazovanju, kulturi i obavješćivanju i bitan čimbenik u gajenju mira i duhovnog blagostanja (UNESCO-ov Manifest, 2022: 1). Uloga knjižnice kao mjesta kulture i obrazovanja u tom se povijesnom trenutku poklapala s društvenim traženjem odgoja nove publike za kulturne sadržaje. Nakon osnutka 1948. godine iz črnomerečke narodne knjižnice je 1954. godine izdvojen dječji odjel te je pod nazivom Pionirske knjižnice smješten u Ilicu 218. Iste godine u okviru knjižnice počela je djelovati i čitaonica (danas Galerija VN), koja se od 1961. godine nalazi u današnjem prostoru u Ilici, na uglu s Vodovodnom ulicom (Klemenčić, 2018). Tijekom poslijeratnih godina broj knjižnica, jedinih kulturnih ustanova na zapadnom dijelu

⁶ Do 1953. godine Zagreb je bio administrativno podijeljen na rajone, a VI. rajon pokrивao je područje Črnomerca. Podaci preuzeti iz arhive Državnog arhiva u Zagrebu.

grada, raste. Preduvjeti su to za stvaranje današnje mreže Knjižnice Vladimira Nazora. Tu su Narodna knjižnica i čitaonica „Črnomerec“ koja uz knjižnicu za odrasle u Slovenskoj ulici, u sastavu ima i spomenutu Pionirsku knjižnicu u Ilici 218 i čitaonicu u Ilici 163a te Narodnu knjižnicu “Susedgrad” (od 1963. nosi Nazorovo ime) koja ima sjedište u Ilici 259, a koja ima ogranke u Kustošiji, Vrapču, Stenjevcu Španskom, Bizeku i Fratersčici.

Savjet za prosvjetu i kulturu 18. prosinca 1963. godine predlaže Općinskoj skupštini da te knjižnice započnu djelovati kao jedinstvena ustanova Narodna knjižnica “Vladimir Nazor”, koju osniva Grad Zagreb 1. siječnja 1964. godine (Priopćenje knjižnica i čitaonica, 1963). Mrežu čine knjižnica za odrasle u Slovenskoj 2, Pionirska knjižnica u Mandaličinoj, Čitaonica u Ilici 163a, knjižnice za djecu i odrasle u Kustošiji, Vrapču, Stenjevcu i Podsusedu. Na čelu novonastale ustanove bio je Miljenko Pekota (Potočnik, 1971: 67–68).⁷ U duhu vremena i pozitivne kulturne politike u Zagrebu, uočivši novonastale potrebe za knjigom i kulturnim sadržajima među radništvom i novim stanovnicima Zagreba, črnomerečki knjižničari velikim zalaganjem i entuzijazmom osnivaju knjižne stanice neposredno u radnim organizacijama: Kamensko, Grafokarton, Zagrebačka pivovara, Ris, Labud, Klinika za tumore (1969.) Nastojalo se kulturnu djelatnost dovesti izravno u organizacije udruženog rada.

Drugi način približavanja knjige radnicima i službenicima ostvarivao se kroz mogućnost grupnog upisa preko sindikalnih organizacija, pri čemu je svaki pojedinac dobio člansku iskaznicu i tako nova publika dolazi u knjižnične prostore. Šezdesetih godina u knjižnicama se, uz temeljnu djelatnost – posudbu knjiga, organiziraju javne tribine, predavanja, susreti s piscima, a posebna se pažnja pridaje radu Pionirske knjižnice kao mjestu na kojem stasaju budući čitatelji. Javnost počinje doživljavati knjižnicu kao kulturnu ustanovu koja aktivno sudjeluje u kulturnom i društvenom životu zajednice.

Čitaonica i Galerija VN započinje s radom 1954. godine u okrilju Knjižnice „Črnomerec“ u Slovenskoj ulici i to kao čitaonica. Kao čitaonica u današnji se prostor, na uglu Ilice i Vodovodne ulice, smješta 4. ožujka 1961. godine, u novoizgrađenu stambenu zgradu. Prema projektu Borisa Krstulovića, čitaonica ima veliku staklenu stijenu prema Vodovodnoj ulici (Fritz, 2022: 52). Isprva je to bio isključivo prostor za čitanje dnevnog tiska, igranje šaha, razne društvene aktivnosti, a prve likovne izložbe ondje postavlja tadašnji ravnatelj Miljenko Pekota 1966. godine (slika 1).

⁷ Ravnatelj Narodne knjižnice „Vladimir Nazor“ od 1963. do 1971. godine.

Slika 1. Galerija VN iz 1960-ih. Arhiva Galerije VN.

Slijedeći svoj entuzijazam i entuzijazam vremena, knjižnica nastoji proširiti svoje djelovanje i kulturu približiti čnomerečkim stanovnicima. U knjižničarski uključuju se izložbe slikara i kipara, predavanja, kulturne tribine. Od 1969. godine pa sljedećih dvadesetak godina u suradnji s Centrom za kulturu RANS-a „Moša Pijade“ u Galeriji VN održavaju se izuzetno zanimljive tribine „Mozaik“, kojima se aktualne teme iz umjetnosti, kulture i znanosti približavaju širem krugu građanstva. Ondje je smješten i Odjel nabave i klasifikacije, a prema *Vjesniku bibliotekara Hrvatske* (1971: 67–68).), u kojem je objavljen *In memoriam* za Miljenka Pekotu, ondje je bio i mali prostor Kluba bibliotekara Hrvatske – prostor Društva bibliotekara Hrvatske. Prema dokumentima u arhivi Knjižnice Vladimira Nazora (deplijani, katalozi...), 1966. godine započinje kontinuirano postavljanje likovnih izložbi. Isprva su likovne izložbe bile tek dekorativne. U počecima je bila značajna popularizacija naive i amaterizma, osniva se Grupa 69, no postupno se otvaraju vrata akademskim likovnim umjetnicima iz Majstorske radionice Krste Hegedušića, Vanji Radaušu, Jagodi Buić i drugima (Čabrić, 1984).⁸ U mandatu ravnateljice Nade Marohnić Čitaonica Vladimira Nazora dobiva i status galerije.⁹ Naime, Čabrić (2022b: 28) je ustvrdila da je krajem 1971. godine službeno osnovan Savjet Galerije. Savjet je inicirala Radna zajednica knjižnice i njegov zadatak

⁸ Grupa 69 od osnutka do danas promiče kvalitetno amatersko stvaralaštvo.

⁹ Nada Marohnić je 1961. – 1964. godine bila na čelu Narodne knjižnice „Susedgrad“, a 1971. – 1982. godine na čelu KVN-a.

bio je utvrditi koncepciju i usmjerenje galerije. Dakle imenovanjem Savjeta Galerije utemeljuje se Čitaonica i Galerija VN. Godine 1972. Večernji list piše:

„... izložbena djelatnost je sada [dobila] i službeni status. Ove godine galerija ima i svoj savjet u kojem se nalaze grafičar Ante Kuduz i povjesničari umjetnosti Mladenka Šolman i Jelena Uskoković.“ (E. C., 1972: 9).

Time Knjižnica Vladimira Nazora dobiva svoju posebnost koja traje i danas, a koncept multidisciplinarnosti po kojem „nastojimo da biblioteku pretvorimo u svojevrsni kulturni centar“, kako kaže Marohnić u navedenom članku Večernjeg lista, provodeći i danas u suvremenom knjižničarstvu ono na što kasnije upućuju i *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice* u kojima se ističe da se u narodnim knjižnicama ohrabruje kulturni i umjetnički razvoj svih dobnih skupina (IFLA, 2011) (slika 2).

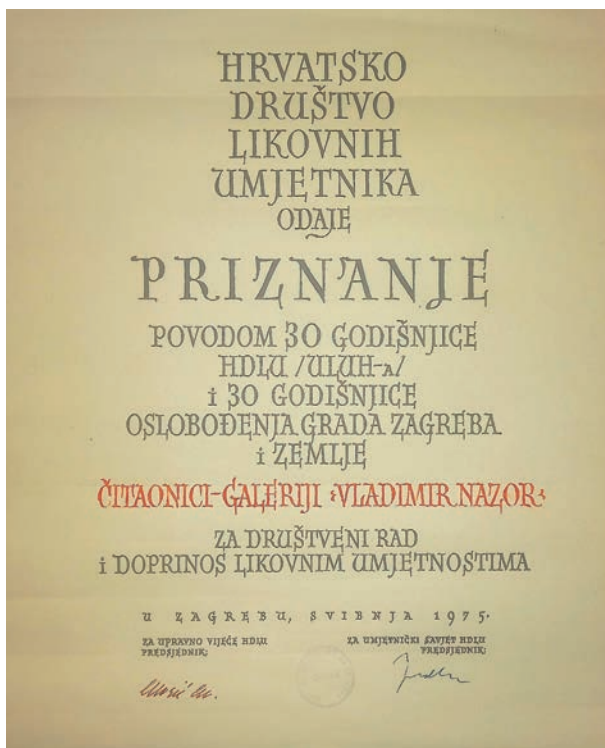

Slika 2. Otvorenje izložbe Marcele Munger (u sredini), 1978. godine. Arhiva Galerije VN.

U rujnu 1977. godine knjižnica otvara radno mjesto: voditelj galerije i organizator vanjskih aktivnosti knjižnice. Iako i ranije uključena u rad Galerije VN, 1977. godine prva voditeljica Galerije VN postaje Vesna Čabrić i vodi je sve do 1995. godine kada postaje ravnateljicom mreže Knjižnice Vladimira Nazora.¹⁰ Kao što su prvi ravnatelji Pekota i Marohnić (Potočnik, 1983) bili inicijatori osnutka galerije, tako se i u mandatu direktorice Kosovke Fadljević (1983. – 1994.) nastavio

¹⁰ Godine 2007. udruživanjem zagrebačkih narodnih knjižnica postaje voditeljicom mreže KVN-a, a sama knjižnica postaje područna knjižnica unutar mreže.

taj podržavajući stav prema galerijskom programu. Godine 1975. povodom 30. obljetnice postojanja HDLU-a i ULUPUH-a te oslobođenja Zagreba, Galeriji VN dodijeljeno je priznanje za društveni rad i doprinos likovnim umjetnostima (slika 3).

Slika 3. Priznanje Čitaonici i Galeriji VN iz 1975. godine za društveni rad i doprinos likovnim umjetnostima, a povodom 30. obljetnice postojanja HDLU-a / ULUPUH-a te oslobođenja grada Zagreba. Arhiva Galerije VN.

Dok je čitaonica još 1961. godine smještena u prostor u Ilici 163a, Centralna knjižnica „Vladimir Nazor“ mijenja adrese. Godine 1969. napokon seli na današnju adresu u ostakljeno prizemlje nebodera u Vodovodnoj 13 – navodno prvi namjenski građen prostor za knjižnice u poslijeratnom Zagrebu. Godine 1970. knjižnica je dobila nagradu „Pavao Markovac“ za mnogostrani rad i aktivnosti. Osamdesetih se godina, rastom i izgradnjom Zagreba, stvaraju potrebe i preduvjeti za rast mreže Knjižnice Vladimira Nazora te mandat ravnateljice Kosovke Fadljević obilježava upravo širenje mreže koja konačno dobiva i današnje obrise, dok se pod ravnateljstvom Vesne Čabrić mreža Knjižnice Vladimira Nazora ne prestano i sustavno obnavlja, a aktivnosti i programi rastu. Danas mrežu Knjižnice Vladimira Nazora, najveću u sustavu KGZ-a, čine istoimena područna knjižnica

s Odjelom nabave i obrade te devet ogranka: Čitaonica i Galerija VN, Knjižnica Kajfešov brijeg, Knjižnica Kustošija, Knjižnica Vrapče s Knjižnom stanicom Gornje Vrapče, Knjižnica Gajnice, Knjižnica Podsused, Knjižnica Špansko sjever i posljednja otvorena 1990. godine Knjižnica Špansko jug. Mreža se prostire na zapadu grada Zagreba, području triju gradskih četvrti – Črnomerca, Stenjeveca i Podsused-Vrapče. Prema popisu stanovništva iz 2021. godine na području gradske četvrti Črnomerec, gdje već pola stoljeća djeluje Galerija VN, živi 38 084 stanovnika koji gravitiraju črnomerečkim knjižnicama (Državni zavod za statistiku, 2022), broj kulturnih ustanova tek je ponešto porastao, pa je Knjižnica Vladimira Nazora s Galerijom VN i dalje središnji kulturni prostor četvrti.

Fundus Galerije VN koji se ne navodi kao zbirka već kao dio inventara KGZ-a, danas broji 434 umjetnička djela koja su prikupljena u Galeriji (ponešto i na izložbama po knjižnicama) do 2007. godine darom umjetnika¹¹ i otkupom nekadašnjeg SIZ-a kulture.¹² Dijelom su izložena po prostorima Knjižnice Vladimira Nazora i njezinim ograncima i tako su dostupna posjetiteljima knjižnica, a dijelom su pohranjena u Galeriji VN.

Galerija VN, kao i u vrijeme svog nastanka, i danas djeluje kao hibridni, transformirajući prostor – čitaonica, izložbeni prostor, mjesto edukacije i kreacije za razne generacije. Profil korisnika čitaonice također je vrlo različit. Dok dnevnu štampu čitaju uglavnom umirovljenici, galerija s druge strane svojim galerijskim programskim usmjerenjem ka istraživanju i inovativnim umjetničkim praksama okuplja uglavnom mlađe umjetnike.

3. Razvoj i analiza izlagačke koncepcije Galerije VN

U početnom razdoblju konceptualna usmjerenost programa Galerije VN, službeno uspostavljene s redovnom izlagačkom djelatnošću 1972. godine, bila je da svojim programom pokrije mladu i najmlađu generaciju stvaralaca te da prati njihovo djelovanje od studija na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu (ALU), koja se nalazi blizu Galerije, do prvih javnih nastupa. Također uz mlade autore galerijski program nastojao je promovirati i zrele umjetničke ličnosti koje često ostaju po strani matice likovnih zbivanja, a koje po vrijednosti ne zaostaju za „glavnom strujom“. Galerija je organizirala i samostalne i grupne izložbe slika, crteža, grafika i skulptura te je surađivala s autorima iz drugih gradova bivše Jugoslavije. U sklopu redovnog izlagačkog djelovanja uspostavljena je suradnja s općinom Črnomerec, pa je Galerija

¹¹ Tadašnja uobičajena praksa u galerijskoj djelatnosti bila je da umjetnici nakon održane izložbe galeriji poklone jedan rad.

¹² Samoupravna interesna zajednica (SIZ) naziv je za državne organe u sistemu samoupravnog socijalizma bivše Jugoslavije u čijoj su nadležnosti bili zdravstvo, socijalna zaštita, kultura, sport i druge društvene djelatnosti. SIZ kulture poticao je likovno stvaralaštvo, potom otkupljivao djela koja su dijeljena kulturnim ustanovama.

VN od 1980. godine organizirala kolektivnu izložbu likovnih umjetnika povodom Dana općine Črnomerec. Redovna je također bila izložba radova studenata završne godine ALU-a Zagreb posvećena Danu mladosti koja se redovno održavala od 1982. godine. Isto tako Galerija je već u tom razdoblju započela prikupljati fundus umjetničkih djela autora koji su u njoj izlagali.

U tom razdoblju umjetničke izložbe bile su samo jedna od dodatnih aktivnosti kompatibilnih s primarnom čitaoničkom namjenom prostora.¹³ U njoj održavane izložbe tradicionalnih medija nisu bile nametljive prema čitaoničkoj funkciji nego su s njom bile komplementarne. Takav je pristup ukazivao na shvaćanje prostora kao fleksibilnog i prilagodljivog te na potrebu da se umjetnost uključi u svakodnevni život i prostor namijenjen široj publici (slika 4). Program Galerije VN u kojem su umjetničke izložbe bile samo jedan od aspekata šireg koncepta sugerira da je galerija težila demokratizaciji umjetnosti, odnosno da je željela umjetnost učiniti pristupačnom široj publici i uključiti je u svakodnevni život. Također je vidljiv prosvjetiteljski aspekt uvođenja galerijske djelatnosti koji polazi od same gradske četvrti bez mnogo kulturnih sadržaja, a ponajmanje onih koji pripadaju vizualnoj umjetnosti. Taj je prosvjetiteljski pristup karakterističan za čitavo razdoblje osnivanja knjižnica i knjižnih stanica 1960-ih i 1970-ih godina i u skladu je s drugim knjižničnim aktivnostima u sklopu projekta „Kultura radnicima“ poput posudbe knjige unutar črnomerečkih tvornica (Čabrića, 2022: 32).

Slika 4. Galerija VN, 1978. Igrači šaha. Arhiva Galerije VN.

¹³ Čitaonica je provodila i druge programe i kulturne događaje kao što su predavanja te književno-glazbene tribine za djecu i odrasle, a od dodatnih programa ističe se spomenuta tribina „Mozaik“ u suradnji s Centrom za kulturu „Moša Pijade“.

Kako bi se osigurala što veća kvaliteta i selekcija progresivnih mladih umjetnika za izlaganje, Galerija VN formirala je spomenuti Stručni savjet sastavljen od profesora s ALU-a, umjetnika i kustosa.¹⁴ Taj je princip omogućio Galeriji VN da prati najnovije trendove i ideje u svijetu umjetnosti, a istovremeno pruži priliku mladim umjetnicima da se predstave široj publici i ostvare svoje potencijale u umjetnosti. Orijentacija na mlađu generaciju ostala je galerijski fokus do danas, a Stručni savjet se i dalje sastoji od profesora s ALU-a te kustosa i umjetnika iz područja suvremene umjetnosti. U izlagačkoj djelatnosti od 1990-ih godina očituju se dva osnovna pristupa. Jedan je pristup umjetnika koji prostor Čitaonice i Galerije VN tretiraju kao mjesto namijenjeno isključivo suvremenoj umjetnosti, kao bilo koji drugi galerijski prostor, uvažavajući njegove arhitektonske zadatosti. Drugi pristup umjetnika jest da komuniciraju s njezinim hibridnim statusom galerije i čitaonice. Umjetnici iz druge skupine stvaraju participativne i *site specific* projekte uspostavljaajući komunikaciju s korisnicima čitaonice, oblikujući umjetničke knjige, novine ili časopise, radeći radionice usmjerene na čitatelje treće životne dobi koji redovno borave u čitaonici, gradeći prostore dijaloga i uvažavanja različitosti. U ta umjetnička djela valja ubrojiti participativne projekte poput onog Sonje Vuk, u kojem su čitatelji dobili lepezu usluga od razgovora s aktualnim političarima do medicinskih provjera krvi, Siniše Labrovića i Marka Pašalića koji su galeriju načas pretvorili u javnu kuhinju ili Nine Kurtele koja je u prostoru omogućila javni i besplatni vešeraj. Međutim tu su i ambijentalne instalacije koje čitatelje stavljaju u začudne ambijente i pozicije, a po kojima je galerija postala poznata. Neki od značajnijih primjera umjetnička su djela Tome Savića-Gecana koji je uklonio galerijske izloge i ostavio čitaonicu/galeriju bez staklene opne, na milost atmosferilijama (s.n., 2011). Također se ističe projekt Damira Očka koji je unutar galerije dizajnirao park s travnjakom, brežuljcima i klupicama unijevši elemente koje smo naviknuli viđati u vanjskom prostoru u unutarnji (Vrt, 2006.) (slika 5). Kristina Marić je čitavu površinu poda zatrpala zemljom s idejom poticanja na razmišljanje o zemlji u geografskom, katastarskom, kao i političkom smislu (Ničija čestica, 2018.). Amela Frankl razdijelila je prostor galerije monolitnim crnim pleksiglasom usmjeravajući kretanje čitatelja prema uredu djelatnika kako bi potaknula komunikaciju (Osamljenost čitača, 2006.).

¹⁴ Stručni savjet su 1971. godine činile kustosice iz Moderne galerije Mladenka Šolman i Jelena Uskoković, umjetnik i profesor s ALU-a Ante Kuduz, a 1982. godine pridružio im se umjetnik Ante Rašić.

Slika 5. Damir Očko, Vrt, 2006. Arhiva Galerije VN.

Danas, nakon pola stoljeća rada na polju suvremene umjetnosti, možemo reći da je u Galeriji VN izlagao niz renomiranih umjetnika poput Edite Schubert, Jagode Buić, Lovre Artukovića, Ante Rašića, Antuna Maračića, Željka Kipkea, Marcele Munger, Gorana Fruka, Tomislava Gotovca, Vlade Marteka, Vlatka Vinceka, Vlaste Žanić, Tome Savića-Gecana, Sandre Sterle, Dana Okija, Igora Grubića, Silvija Vujičića, Ivane Franke, Lale Raščić (slika 6), Siniše Labrovića, Damira Očka, Lorena Živkovića Kuljiša, Vedrana Perkova, Pine Ivančića, Marjana Crtalića, Ane Hušman, Tonke Maleković, OKO (slika 7), Lunara, grupe ZZOT, Projekta 6, grupe ABS, grupe Divlje oko, Helene Janečić i Bura benda, Martine Mezak, Nine Kurtele, Ane Mušćet, Amele Frankl, Luane Lojić, Sare Salomon, Hrvoja Spudića da spomenemo samo nekolicinu.

Slika 6. Lala Raščić, *A Load From the Inside – Reviewed*, 2012. Arhiva Galerije VN.

Slika 7. Marina Mesar (OKO), *The Lonely Walkers*, 2015. Arhiva Galerije VN.

Također u Galeriji se realizirao znatan broj kustoskih koncepcija u suradnji s kustoskim kolektivima i organizacijama s nezavisne kulturne scene poput Slobodnih veza, udruge Što kako i za koga/WHW, KONTEJNERA, udruge Domino (Queer Zagreb), Multimedijskog instituta MaMa, kao i individualnim kustoskim projektima. Osim suradnje s ALU-om, Galerija njeguje redovnu suradnju i s drugim fakultetima kao što su riječka Akademija primijenjenih umjetnosti (APURI) i Tekstilno-tehnološki fakultet (TTF) iz Zagreba. Također je ostvarena višegodišnja suradnja u sklopu projekta „Kvartovski objektiv“ s Uredom za fotografiju, Galerijom Spot i Živim ateljeom.

Tablica 1. Popis voditelja/ica Galerije VN po godinama

Godine	Imena voditelja/ica Galerije VN
1972. – 1977.	nema zaposlenog voditelja, program radi nekoliko zaposlenika Knjižnice Vladimira Nazora, a Nada Marohnić zastupa Galeriju VN i program u medijima
1977. – 1995.	Vesna Čabrić
1997. – 2003.	Daniel Kovač
2003. – 2022.	Olga Majcen Linn
2007. – 2008.	Sunčica Ostoić
2012. – 2013.	Sunčica Ostoić

Voditelji/ce galerijskog prostora svojim su koncepcijama u bitnom smislu obilježili rad i usmjerenje Galerije VN.¹⁵ Nakon što je Vesna Čabrić postala ravnateljica Knjižnice Vladimira Nazora te nakon obnove prostora galerije koji se adaptirao 1995./6. godine, na mjesto voditelja Galerije VN 1997. godine došao je kipar Daniel Kovač. U šest godina kuriranja programa Kovač, koji je i sam završio studij na ALU-u Zagreb, otvorio je program prema nizu aktualnih urbanih fenomena poput grafita i *breakdancinga*, stripa te modnog dizajna. Uspostavio je snažne

¹⁵ Važno je ugrubo definirati pojmove „voditelj/ica galerije“ i „kustos/ica“ te ulogu Savjeta galerije. Voditelj/ica galerije definiramo kao osobu koja se brine o organizaciji i provođenju galerijskog programa te u kustoskom smislu određuje koncepcijski i sadržajni profil galerije koji Stručni savjet slijedi u odabiru konkretnih umjetnika. Valja također napomenuti da se izraz kustos/ica, kako ga koristimo u ovom tekstu ne odnosi na položeni stručni ispit koji se zahtijeva za muzeje i galerije sa zbirkama, već na djelatnost osobe koja postavlja idejni temelj programskog usmjerenja, blisko surađuje s umjetnicima na idejama i koncepcijama, odabire i interpretira umjetnička djela i na bitan način utječe na posredovanje umjetničkih sadržaja publici. Za rad u knjižnici svi voditelji/ce galerije položili su stručni ispit za knjižničare, što im je s obzirom na radno mjesto zakonska obveza. Zato u Galeriji VN možemo govoriti o vrlo specifičnoj kombinaciji funkcija i struka: voditelj/ica-kustos/ica-knjižničar/ka.

veze s hrvatskom umjetničkom scenom i otvorio vrata Galerije VN umjetnicima poput Igora Grubića koji je tada tek počinjao sa svojim anonimnim subverzivnim akcijama poput akcije bojenja splitskog peristila u crno, a koji danas ima impresivnu karijeru. Kovač je također galerijski prostor učinio medijski popularnim, čemu svjedoči i jedna naslovnica Večernjeg lista.

Kada je povjesničarka umjetnosti i nezavisna kustosica Olga Majcen Linn 2003. godine došla na mjesto voditeljice, izabran je novi Stručni savjet galerije koji čine Ines Krasić i Daniel Kovač profesori ALU-a, Jasna Jakšić, kustosica Muzeja suvremene umjetnosti (MSU), Sabina Sabolović, kustosica u udruzi Što kako i za koga, Sunčica Ostoić, nezavisna kustosica i povjesničarka umjetnosti,¹⁶ dok dizajn preuzima renomirani Dejan Dragosavac Ruta koji je osmislio novi grafički identitet galerijskih publikacija. Na inicijativu Olge Majcen Linn i dalje se diversificiraju izložbeni mediji, s naglaskom na performativnim projektima, *site specific* instalacijama i participativnim projektima.¹⁷ Otvoreni poziv koji je uveden još za vrijeme Kovača tada je postao glavni način izbora umjetnika, a Stručni je savjet selekcijski odbor za izbor umjetnika. Sunčica Ostoić, koja godinama surađuje s Olgom Majcen Linn, u nekoliko godina vodstva Galerije VN slijedi tu postavljenu programsku liniju, ali i uvodi novosti poput godišnjeg kataloga izložbi. Kroz ukupno djelovanje Galerija VN sve se više profesionalizira, inzistira se na tehničkoj opremljenosti i podršci umjetnicima unutar galerije, na tiskanju popratnih materijala koji ujedno objašnjavaju i dokumentiraju izložbe te promociji galerijskog programa i pojedinih umjetničkih projekata u medijima.

Više od pedeset godina provođenja izlagačke djelatnosti, autori koji su izlagali, stručni pristup izlaganju i kontekstualizaciji umjetničkih radova u katalozima izložbi Galeriju VN čini „stabilnom profesionalnom mikro-strukturom koja uspješno održava kontinuitet kvalitetnog, prepoznatljivog i dinamičnog umjetničkog programa razvijajući ga u skladu s aktualnim tendencijama“ (Ostoić, 2022: 102). Ostoić također tvrdi da ta značajka progresivnog pristupa Galeriji VN daje izraženu vrijednost kako unutar institucija suvremene umjetnosti tako i knjižnica jer je posrijedi profesionalna galerija. No s pravom naglašava da nije jednostavno uskladiti divergentne namjene prostora i različite discipline te istovremeno održavati njihov kulturni značaj (ibid.: 104). To se odnosi na činjenicu da je Galeri-

¹⁶ Sastav stručnog savjeta ostao je nepromijenjen do trenutka pisanja ovoga rada, osim što je Sabinu Sabolović 2022. godine zamijenila Ana Kovačić, također kustosica u udruzi Što, kako i za koga.

¹⁷ Poziv na godišnji natječaj za izlaganje u Galeriji VN ilustrira kustosko usmjerenje galerije: „Program Galerije VN usmjeren je ka promoviranju inovativnih umjetničkih radova, istraživačkom pristupu, aktualnim temama i kritičkom promišljanju zbilje (socijalne, političke, tehnološke, privatne, intimne) te kreativnoj interpretaciji izlagačkog prostora kroz suvremene umjetničke prakse. Kontinuirano usmjerenje Galerije prema mladim autorima nastavljamo i dalje, kao i izlaganje već potvrđenih autora. Uz umjetničke projekte natječaj je otvoren i za kustoske koncepcije.“ (<https://www.kgz.hr/hr/novosti/galerija-vn-natjecaj-za-izlaganje-u-2024-godini/63539>).

ja VN istodobno i čitaonica, stoga mjesto susreta kustoske i knjižničarske struke. Status koji Galerija VN ima u stručnim krugovima vezanim za suvremenu umjetnost usporediv je s drugim zagrebačkim galerijama koje nisu povezane s narodnim knjižnicama, već djeluju samostalno, kao što su Galerija SC i Galerija Miroslav Kraljević, također usmjerene na mlađe autore. Od knjižničnih galerija sa svojim specifičnostima, unutar zagrebačkih knjižnica jedino Galerija Prozori ima usporedivu poziciju iz perspektive struke. Sve što Galeriju VN čini posebno značajnom u zagrebačkom kontekstu primjenjivo je i na nacionalni jer ne postoji narodna knjižnica koja bi imala prostor takvih obilježja i značaja u okviru suvremenih umjetničkih praksi.

4. Analiza galerijskog izlagačkog djelovanja na temelju arhivskog gradiva

Uoči objave knjige povodom pola stoljeća godina djelovanja Galerije VN pod nazivom „Galerija VN – prvih pedeset godina“ (Majcen Linn, 2022) zaposlenici galerije proveli su sustavno istraživanje galerijske arhive. Ta je inicijativa omogućila sistematizaciju i prikazivanje podataka o djelovanju Galerije VN tijekom prvih pedeset godina njena postojanja. Analiza arhive temeljila se na podacima koji su izlučeni isključivo na temelju papirnato g traga izložbi, što uključuje kataloge, pozivnice, plakate i druge vrste zapisa. To posljedično znači da u analizu nisu uključene izložbe za koje nisu tiskane nikakve publikacije ni popratni materijali, a kakvih je u Galeriji VN bilo.¹⁸ U ovome dijelu rada polazište je u navedenom istraživanju arhive Galerije VN, čiji su podaci poslužili kao temelj za obradu informacija u svrhu izlučivanja osnovne statistike galerijskog djelovanja. Statistika obrađena za potrebe ovog članka odnosi se na broj izložbi i umjetnika/ca, podatke jesu li domaći ili međunarodni, imena i godine rada voditelja/ica Galerije VN, zastupljenost pojedinih umjetničkih medija te obrazovanje i zvanje autora/ica predgovora izložbi, odnosno na pokazatelje koji ukazuju na kvantitetu umjetnika, korištenja umjetničkih medija i izložbenih aktivnosti te osiguravanje kvalitete programa voditeljima, Stručnim savjetom i kontekstualiziranjem umjetničkih djela u predgovorima kataloga.

Izlagačka djelatnost Galerije VN započela još 1966. godine, no sudeći po tiskanim materijalima ona je bila neredovita ili barem nije dosljedno praćena katalogizacijama i pozivnicama. Izložbe se usustavljaju 1972. godine od kad započinje kontinuitet u izlaganju od 5 do 10 izložbi godišnje. Generacijski raspon izlagača u tom razdoblju bio je varijabilan, pa izlažu umjetnici od 1932. godišta koji su 1970-ih u četrdesetim godinama pa sve do 1949. godišta koji su u svojim ranim 20-im godinama.

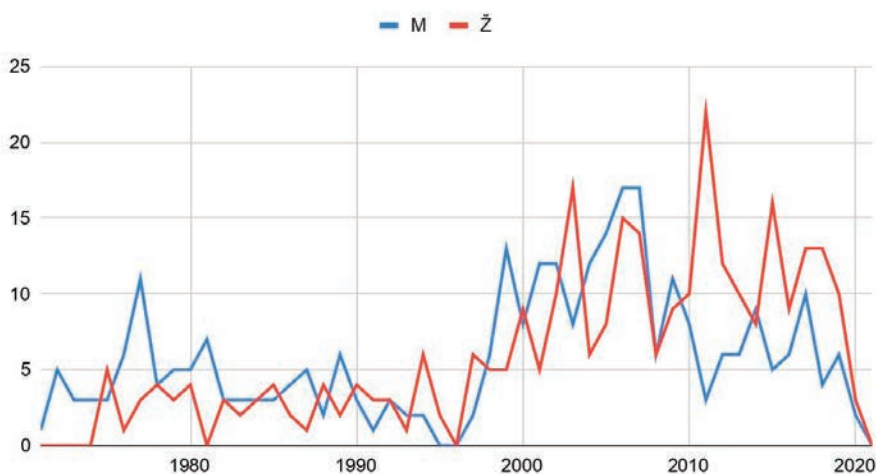
¹⁸ Zaključak o tome da je bilo izložbi bez tiskanih materijala može se donijeti na osnovi datuma izlaganja koji ukazuju na diskontinuitet izlaganja, kao i prema arhivskoj prepisci voditelja/ica s umjetnicima.

Tablica 2. Brojčani podaci o izložbama i autorima/cama u Galeriji VN od 1972. do 2022. godine

Ukupan broj umjetnika/ca	Ukupan broj izložbi	Broj umjetnica	Broj umjetnika	Broj međunarodnih umjetnika/ca	Broj domaćih umjetnika/ca
1685	568	624	1061	65	1620

Tablica 2 prikazuje broj umjetnika koji su izlagali u Galeriji VN u Zagrebu od 1972. godine do danas. Ukupan broj umjetnika koji su izlagali iznosi 1685, dok je ukupan broj izložbi 568, što znači da je uz samostalne izložbe održan i zamjetan broj grupnih izložbi na kojoj je sudjelovalo mnoštvo autora. To ukazuje na izrazito dinamičan galerijski program u kojem prosjek izložbi po godini iznosi 11,36 izložbi. Broj umjetnica koje su izlagale jest 624, dok je broj umjetnika 1061, što znači 37 % izlagačica u odnosu na 63 % izlagača. Za potrebe monografije o Galeriji VN (Majcen Linn, 2022) umjetnik Mihael Giba, čija se umjetnička djela temelje na statističkim analizama i vizualizacijama, izradio je graf promjena u zastupljenosti spolova tijekom pola stoljeća postojanja Galerije VN iz kojega je vidljivo da su u počecima bili više zastupljeni umjetnici, da se krajem 1990-ih godina omjer muškaraca i žena izjednačava, da bi se u posljednjih 10 godina dogodio obrat u korist žena (ibid.: 51) (slika 8).

M and Ž

Slika 8. Grafički prikaz zastupljenosti umjetnica i umjetnika u galerijskom programu kroz godine Mihaela Gibe (preuzeto iz Majcen Linn, 2022: 51)

Od tih 1658 umjetnika, 65 bili su međunarodni, dok je 1620 bilo domaćih umjetnika, iz čega se može zaključiti da je Galerija VN bila vrlo aktivna u organiziranju izložbi suvremene umjetnosti, a da su izlagali umjetnici iz Hrvatske i šire. Također je vidljivo da je broj domaćih umjetnika koji su izlagali bio znatno veći od broja međunarodnih umjetnika, što ukazuje na važnost poticanja i podržavanja domaće umjetničke scene.

Tablica 3. Zastupljenosti pojedinih umjetničkih medija prema podijeli u dva razdoblja od četvrt stoljeća.

Medij	Godine	
	1972. – 1997.	1998. – 2022.
Slika	133	40
Crtež	30	21
Grafika	30	15
Skulptura	29	25
Instalacija	3	302
Fotografija	5	22
Film, video, novi mediji	/	75
Performans	1	39
Umjetnička knjiga, časopis, novine	/	10
Participativni projekti koji uključuju čitaonicu	/	20

Tablica 3 prikazuje zastupljenost pojedinih medija na izložbama u Galeriji VN. Vremenski je polustoljetno razdoblje djelovanja Galerije VN podijeljeno u dva dijela zato što se u tim razdobljima zastupljenost pojedinih medija značajno promijenila prateći dominantne umjetničke tendencije na međunarodnoj razini. Kao što piše Majcen Linn u predgovoru monografije o Galeriji VN

„ne samo da svjedočimo promjeni glavne paradigme ili glavnog umjetničkog toka, u kojem umjetnost kao stvaralački i društveni fenomen uzima primat nad umjetničkim objektom, svjedočimo i transformaciji pozicije umjetnika koji od slikara i kipara postaje autor.“
(Majcen Linn, 2022: 8)

U skladu s tim mijenjaju se i mediji pa se na temelju podataka u tablici 3 može zaključiti da su instalacija i film, video i novi mediji postali sve popularniji mediji u umjetničkim projektima od 1998. do 2022. godine, dok se smanjila popular-

nost slikarstva i grafike. U tom se razdoblju također povećala zastupljenost performansa. Najvažniji medij koji se ispostavlja od 1997. naovamo jest umjetnička instalacija koja u sebi može sadržavati i druge medije, ali obuhvaća prostor kao cjelinu. Također promjena koja se dogodila kasnih 1990-ih, a vidljiva je iz arhive kataloga, odnosi se na činjenicu da izložbe u cjelini sve češće dobivaju nazive. Preciznije, od početaka izlagačkog djelovanja svaki je umjetnički predmet izložen u Galeriji VN imao naziv, ali izložba u cjelini nije, dok se u drugom dijelu prakse vidi imenovanje projekata, a manje pozornosti pridaje se pojedinim izloženim objektima (ibid.: 8). Iz dominacije instalacija kao i imenovanja izložbi iščitava se da umjetnici svoje djelo sagledavaju u cjelini te da izložbe ne predstavljaju dispartatna djela ili serije, već da se radi o djelima povezanim u cjeloviti, integrirani autorski projekt.

4. *Tablica.* Broj autora/ica predgovora izložbi (na temelju kataloga)

Obrazovanje i zvanje autora/ica predgovora	Broj
Povjesničari umjetnosti i kustosi	307
Drugi umjetnici	66
Književnici, pjesnici	22
Sami autori izložbe	41
Književni kritičari	10
Drugi kulturni radnici	49

Za razliku od umjetnika koji postavljaju svoje prve izložbe u Galeriji VN i koji su izuzetno nadareni i zainteresirani, ali u trenutku izlaganja nije izvjesno hoće li se nastaviti baviti umjetnošću i nastaviti karijeru u tom području, autori predgovora uglavnom su osobe etablirane u umjetničkom svijetu koje su realizirane u svojoj struci. To su kustosi/ce iz renomiranih institucija, književnici, likovni kritičari, fakultetski profesori i umjetnici koji svojim stručnim znanjem doprinose interpretaciji i kontekstualizaciji pojedinačnih umjetničkih projekata i njihovoj dostojnoj prezentaciji javnosti. Među autorima predgovora nalaze se imena kao što su Mladenka Šolman, Jelena Uskoković, Zdenko Rus, Igor Zidić, Željko Sabol, Tonko Maroević, Jure Kaštelan, Ljerka Miška, Ive Šimat Banov, Zvonko Maković, Matko Peić, Ivana Sajko, Želimir Košćević, Mladen Lučić, Nada Beroš, Feđa Vukić, Damir Grubić, Romano Bolković, Marina Viculin, Antun Maračić, Borivoj Popovčak, Sandra Križić Roban, Janka Vukmir, Vanja Babić, Iva Rada Janković, Darko Fritz, Željka Himbele, Ivana Mance, Sunčica Ostoić, Ružica Šimunović, Jasna Jakšić, Mirna Rul, Branka Benčić, Martina Kontošić i Boris Greiner. Ti autori/ce

svojim stručnim i umjetničkim doprinosom daju dodatnu vrijednost umjetničkim projektima izloženim u Galeriji VN.

5. Zaključak

Galerija VN ima nezaobilazno važnu ulogu kako unutar narodnih knjižnica i njihovih progresivnih usmjerenja tako i u doprinosu razvoju suvremene umjetnosti u Hrvatskoj, a posebice predstavljanju mladih umjetnika. Tijekom svoje povijesti od amaterskih početaka prerasla je u prostor profesionalnog izlaganja suvremene vizualne umjetnosti, čime je postala jednakopravna drugim samostalnim galerijskim prostorima slične izlagačke koncepcije specijaliziranim za izlaganje suvremene vizualne umjetnosti u Zagrebu. Na to ukazuje proces njezina uspostavljanja i povijesni razvoj prostora na temelju kulturnih politika, kao i uviđanja važnosti stvaranja galerije koja predstavlja aktualnu umjetnost unutar kvarta na zapadu Zagreba od strane vodstva Knjižnice Vladimira Nazora. Kontinuirano prilagođavanje galerijske izlagačke koncepcije govori u prilog okrenutosti prema poticanju umjetnosti aktualnog vremena. To se uvelike ogleda u programu i njegovom strateškom usmjerenju spram najmlađih umjetnika koji se bave suvremenim temama, a prvotno uključenim u galerijski program zbog blizine ALU-a Zagreb. Održavajući svoje prve izložbe u Galeriji VN neki od njih kasnije su se isprofilirali u etablirane umjetnike na međunarodnoj razini. Analiza broja izložbi, broja izlagača i njihove rodne strukture i pripadanje domaćem ili međunarodnom krugu, potom analiza medija koje umjetnici koriste, a na temelju arhivske dokumentacije Galerije VN, ukazuje na to da je ona izrazito vitalan izlagački prostor s mnoštvom izložbi na godišnjoj razini, kao i na to da su tijekom pedeset godina djelovanja umjetnici još uvijek nešto zastupljeniji od umjetnica, iako se taj trend mijenja u posljednjem desetljeću. Nadalje je razvidno da se umjetnički mediji koje autori/ce koriste u svojim djelima mijenjaju u skladu sa svjetskim umjetničkim stremljenjima. Rezultati istraživanja također ukazuju da kvalitetu izložbenog programa od početaka djelovanja Galerije VN do danas uspostavljaju stručni voditelji/ce koje su po osnovnoj vokaciji povjesničarke umjetnosti (Čabrić, Majcen Linn, Ostoić) ili umjetnici (Kovač) kao i članovi/ce Stručnog savjeta Galerije VN, dok kvalitetu interpretacije umjetničkih djela i projekata jamče kompetentni autori/ce predgovora izložbi. Podaci generalno ukazuju na neprekinuti doprinos Galerije VN u oblikovanju suvremene umjetničke scene u Hrvatskoj, kao i veliki značaj Galerije VN dugoročnom promoviranju suvremene vizualne umjetnosti unutar mreže zagrebačkih narodnih knjižnica. Slučaj Galerije VN pokazuje da integracija suvremene vizualne umjetnosti u knjižnični sustav ima pozitivan utjecaj na promicanje umjetnosti, poticanje kreativnosti, a napose razumijevanje suvremenog društva. Integracija suvremene umjetnosti povećava atraktivnost knjižnica za široku publiku, te tako doprinosi širenju knjižnične publike. Budući da se suvremena vizualna

umjetnost često bavi aktualnim društvenim pitanjima, posebno onim vezanima za demokratska načela poput rodne ravnopravnosti i društvene pravde, pravima manjina, migranata i temama iz područja ljudskih prava, integracija suvremene umjetnosti u knjižnični sustav pomaže korisnicima u razumijevanju društvenih procesa i uvažavanju različitosti, što je u potpunosti u skladu s osnovnim načelima djelovanja narodnih knjižnica. Integracija suvremene umjetnosti u knjižnični sustav na primjeru Galerije VN svjedoči i o povećanju dostupnosti umjetnosti za širu publiku, bez obzira na ekonomske mogućnosti ili socijalni status. Knjižnični sustav tako u ovom slučaju već 50 godina priređuje besplatne izložbe i događaje koji omogućuju kako članovima i korisnicima Knjižnica grada Zagreba tako i svim ostalim građanima pristup suvremenim vizualnim umjetničkim praksama.

Multifunkcionalnost prostora Galerije VN u početku je bila izazovna za umjetnike i kustose, ali se tijekom vremena ispostavilo da je upravo ta hibridnost prostora i njegova vizualna otvorenost prema ulici privlačila kreativne eksperimentalne i participativne umjetničke projekte. Takvo programsko usmjerenje omogućilo je umjetnicima povezivanje s nekonvencionalnom publikom a Galerija VN postala je poprište umjetničkih projekata koji se bave društvenim temama. Činjenica da je Galerija VN smještena u čitaonički prostor, „javni dnevni boravak“ Črnomerca, pod okriljem knjižnica, dodatno potencira usmjerenost prema lokalnoj zajednici i trud da se umjetnost učini pristupačnom široj publici. Jedinstven hibridni slučaj Galerije VN u odnosu na druge specifično galerijske prostore, omogućio je da ona postane prepoznata kao jedna od nezaobilaznih lokacija suvremene vizualne umjetnosti u Hrvatskoj.

Primjer Galerije VN potrebno je nastaviti obrađivati u budućim istraživanjima. Istraživanja bi trebala obuhvatiti detaljnu analizu samih umjetničkih projekata predstavljenih u Galeriji VN, analizu radova koje su umjetnici ostavili u fundusu galerije, kao i druge teme povezane s izlagačkom djelatnošću u knjižnicama. Nadalje je potrebno kontekstualizirati i usporediti Galeriju VN s drugim knjižnicama u Zagrebu, Hrvatskoj, kao i s međunarodnim primjerima dobre prakse u knjižnicama koje provode izlagačku djelatnost suvremene umjetnosti. Također zanimljivo bi bilo provesti istraživanje pojedinih tema koje se kontinuirano provlače kroz izlagačku praksu, a dotiču se participativnih projekata usmjerenih na neposrednu lokalnu zajednicu, korisnike čitaonice i knjižnice, zatim zelene teme i ekološko usmjerenje izlagačkih projekata i različitih umjetničkih pristupa u odnosu na temu informacije kao poveznicu knjižničnog i galerijskog djelovanja.

LITERATURA

- Bekić, I.; P. Dolanjski (2018). Public libraries as agonistic spaces: At the crossroads of librarianship and contemporary artistic practices. *Libellarium* 11, 1/2: 34–56. <https://doi.org/10.15291/libellarium.v11i1.318>.
- Ciglar, S. (2022). Literarno i likovno na zagrebačkom zapadu. U: Majcen Linn, O. (ur.). *Galerija VN – prvih pedeset godina*. (Str. 12–18). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, Galerija VN.
- Čabrić V. (1984). Dva desetljeća izložbene djelatnosti Knjižnice Vladimir Nazor. Arhiva KVN.
- Čabrić, V. (2022a). Dva desetljeća izložbene djelatnosti knjižnice „Vladimir Nazor”. U: Majcen Linn, O. (ur.). *Galerija VN – prvih pedeset godina*. (Str. 20–24). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, Galerija VN.
- Čabrić, V. (2022b). Od čitaonice do galerije. [razgovarala Olga Majcen Linn]. U: Majcen Linn, O. (ur.). *Galerija VN – prvih pedeset godina*. (Str. 26–32). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, Galerija VN.
- E. C. (1972). Još jedna galerija. *Večernji list*, 3925(25. 4.): 20.
- Fritz, D. (2022). Galerija VN kroz pola stoljeća – od industrijskog do postindustrijskog društva, od tradicionalnih do suvremenih umjetničkih izraza. U: Majcen Linn, O. (ur.). *Galerija VN – prvih pedeset godina*. (Str. 46–90). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, Galerija VN.
- Glavan, D.; I. Sršen (2010). *Povijest zagrebačkih knjižnica: Književno povijesni uvod*. Zagreb: Fortuna Sandorf.
- Goldstein I.; G. Hutinec (2012). *Povijest grada Zagreba: 20. i 21. stoljeće*. Zagreb: Novi Liber.
- IFLA (2011). *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*. Koontz C. i B. Gubbin (ur.). [s engleskog prevela Irena Kranjec; stručna redakcija prijevoda Aleksandra Horvat]. 2. hrvatsko izdanje, prema 2. izmijenjenom izd. izvornika. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko Društvo.
- Klemenčić, M. (2018). 70 godina čnomerečke knjižnice. *Vijenac* 26, 645 (22. 11.): 9.
- Kolanović, M. (2012). Od kulture za mase do masovne kulture. U: Bavoljak, J. (ur.) *Refleksije vremena 1945. – 1955*. (Str. 166 – 179). Zagreb: Galerija Klovićevi dvori.
- Majcen Linn, O. (2022). Hibridni prostor za smjele ideje. U: Majcen Linn, O. (ur.). *Galerija VN – prvih pedeset godina*. (Str. 7–9). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, Galerija VN.
- Ostoić, S. (2022). Stjecište vibrantnih tendencija. [razgovarala Gordana Kolanović Roško]. U: Majcen Linn, O. (ur.). *Galerija VN – prvih pedeset godina*. (Str. 102–121). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, Galerija VN.
- Potočnik, G. (1971). Miljenko Pekota. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 39, 1/2: 67–68.

- Potočnik, G. (1983). Nada Marohnić. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 27, 1/4: 167–168.
- Pripajanje knjižnica i čitaonica (1963). *Naš vjesnik, list socijalističkog saveza radnog naroda općine Črnomerec* 2: 17.
- Šuvaković, M. (2005). *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. Zagreb: Horetzky; Ghent: Vlees & Beton.
- Tica, M. (2017). *Izložba u knjižnici: Priručnik za predstavljanje baštine*. Zagreb: Naklada Jurčić.

Mrežni izvori:

- Državni zavod za statistiku (2022). Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021. [citirano: 2023-04-08]. Dostupno na:
https://podaci.dzs.hr/media/td3jvrbu/popis_2021-stanovnistvo_po_gradovima_opcinama.xlsx
- IFLA/UNESCO Manifest za narodne knjižnice* (2022). [citirano: 2023–11–09]. Dostupno na:
URL: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2455/1/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022-hr.pdf>
- Knjižnica. Hrvatska enciklopedija. [citirano: 2023–04–08]. Dostupno na:
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32130>
- Knjižnice grada Zagreba. Čitaonica i Galerija VN. (2023). Osnovni podaci. [citirano: 2023–4–22]. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/citaonica-i-galerija-vn/o-citaonici-i-galeriji/osnovni-podaci-7588/7588>
- Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica Zagreb. Galerija Kupola Dostupno na:
<https://www.kgz.hr/hr/novosti/natjecaj-za-izlaganje-u-galeriji-kupola-u-2022-godini/56329>
- Knjižnice grada Zagreba, Knjižnica Marina Držića. Galerija Vidrica. Dostupno na:
<https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/djecja-knjiznica-marina-drzica/galerija-vidrica/312>
- Knjižnice grada Zagreba, Knjižnica Sesvete. Galerija Obločec. Dostupno na:
<https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-sesvete/odjel-za-djecu-i-mlade-416/galerija-oblocec/40502>
- Knjižnice grada Zagreba, Knjižnica Sesvete. Galerija Oblok. Dostupno na:
<https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-sesvete/galerija-oblok/7685>
- Knjižnice grada Zagreba, Knjižnica S. S. Kranjčevića. Galerija Prozori. Dostupno na:
<https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-s-s-kranjcevic/galerija-prozori/o-galeriji/678>
- Knjižnice grada Zagreba, Knjižnica S. S. Kranjčevića. (2023). O galeriji. [citirano: 2023–03–28]. Dostupno na:
<https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-s-s-kranjcevic/galerija-prozori/o-galeriji/678>

Knjižnice grada Zagreba, Knjižnica Vladimira Nazora (2012). Sličice iz prošlosti Črnomerca: Od Mandalice do Mitnice – sličice iz prošlosti Črnomerca. Virtualno izdanje izložbe. [citirano: 2023–4–23]. Dostupno na:

https://issuu.com/knjiznicegradazagreba/docs/od_mandalice_do_mitnice

Knjižnice grada Zagreba, Knjižnica Vladimira Nazora (2013). Sličice iz prošlosti Črnomerca: Od Mandalice do Keglajsa. Virtualno izdanje izložbe. [citirano: 2023–4–23]. Dostupno na:

https://issuu.com/knjiznicegradazagreba/docs/slicice_iz_proslosti_2

Knjižnice grada Zagreba. Strateški plan Knjižnica grada Zagreba: 2021. – 2025. [citirano: 2023–25–03]. Dostupno na:

https://issuu.com/knjiznicegradazagreba/docs/strategija_web

Oodi, Helsinki Central Library. (2023). Public art at Oodi. [citirano: 2023-4-17]. Dostupno na: <https://oodihelsinki.fi/en/what-is-oodi/art/>